

TIBBIYOT INSTITUTLARIDA LOTIN TILINI O‘QITISHNING DIDAKTIK TAMOYILLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI

Mahkamov Mirkamol Husanovich,

Muxamedova Matlyuba Satvaldiyevna

Olimboyeva Donaxon Abduvaliyevna

Alfraganus University

Annotatsiya: Muallif ushbu maqolasida oliy tibbiyot ta’lim muassasalarida lotin tilini o’qitishning uslubiy asoslariga to’xtalib, muayyan ilmiy fikrlarni bildirgan.

Kalit so‘zlar: lotin tilini o’qitish, metodologiya, didaktika, kompetensiyaga asoslangan yondashuv.

Kirish: Dunyoda tibbiyotning jadal rivojlanishi lotin tilini o’qitishga bo’lgan ehtiyojni oshirdi. Tibbiyot oliy o’quv yurtlari talabalari o’rtasida lingvistik tafakkurni rivojlantirishni hisobga olib, qadimgi madaniyatni o’zlashtirish asosida lotin tilining grammatik shakllari va toifalarini o’zlashtirishga asoslangan masofaviy onlayn ochiq kurslarda mavhum grammatik tafakkurni rivojlantirish bo’yicha ilmiy izlanishlar olib borish dolzarb ahamiyatga ega. Bugungi kunda tibbiyot oliy o’quv yurtlarida lotin tilini chuqur o’qitishni o’quv-uslubiy ta’minlash alohida ahamiyatga ega. Shu munosabat bilan u tibbiyot oliy o’quv yurtlarida lotin tilini o’qitishning uslubiy ta’minotini modernizatsiya qilish zarurligini tushuntiradi.

2022-2026- yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari bo’yicha Harakatlar strategiyasida “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili”da Davlat dasturiga

ixtisoslashtirilgan tibbiyot markazlari, ilmiy-tadqiqot institutlarining yetakchi mutaxassislari jalb etildi. Ko‘p uchraydigan kasalliklarning oldini olish va barvaqt aniqlash kabi muhim vazifalar belgilab olindi. Bu, o‘z navbatida, sog‘liqni saqlash va farmatsevtika sohasida lotin tilini ixtisoslashtirilgan fanlar bilan uyg‘unlikda chuqur o‘rganish, didaktik tamoyillarni takomillashtirish, o‘quvchilarning lingvistik va madaniy kompetensiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqolamizning asosiy maqsadi lotin tilini o‘qitishda tibbiyot institutlari talabalarining intellektual va madaniy rivojlanishining didaktik asoslarini takomillashtirishdir.

Maqolaning vazifalari pedagogik va psixologik manbalardan olingan materiallarni umumlashtirish orqali talabalarining intellektual va madaniy rivojlanishi ijtimoiy zarurat ekanligini aniqlash; “Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi” fanining didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish va madaniy xarakterdagi o‘quv materiallarini tanlash; lotin tilini o‘qitishda sinfda va darsdan tashqari o‘quvchilarning intellektual va madaniy rivojlanishi jarayoniga texnologik yondashuvni amalga oshirishning samarali shakllari, usullari va vositalarini ishlab chiqish; Bu o‘quvchilarning intellektual va madaniy rivojlanishiga doir tajriba-sinov ishlari va tadqiqot natijalari asosida ilmiy-nazariy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

“Lotin tili” fanining xususiyatlaridan, uning terminologik mazmunidan va madaniy - mazmunining o‘ziga xosligidan kelib chiqib, audidoriyada lingvistik va madaniy materialni uzatishning tizimli tarkibiy qismlari sifatida belgilash maqsadga muvofiqdir.

Bunday yondashuvda tushuncha katta moddiy birlik (obyekt, keng tushuncha), voqelik esa uning yanada o‘ziga xos va alohida ko‘rinishi (aniq tushuncha, so‘z) sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv o‘qitishda izchillik va bosqichma-bosqichlikning pedagogik tamoyillariga mos keladi va o‘qituvchiga o‘quv materiali, uning hajmi, dars maqsadlari va talabalarining imkoniyatlariga qarab murakkablik darajasini erkin tizimlashtirish va o‘zgartirish imkonini beradi. Lotin tilidagi matnlar bilan ishlash jarayonida talabalar tibbiy ma’lumotlarini tahlil qilish va taqqoslash asosida kasbiy malakalarga ega bo‘ladilar. Matnlar bilan ishlash jarayoni algoritmik ketma-ketlik asosida tashkil etilishi va lotin tilini o‘rganishning barcha bosqichlari

mazmunida quyidagi darajalarni aks ettirishi kerak.

I daraja - leksik. Soʻzlarni va ularning maʼnosini oʻzlashtirish orqali fikrlash jarayoni rivojlanadi. Masalan, pul – pekuniya soʻzining hayvon – pecus soʻzidan kelib chiqishi tovar-pul munosabatlari munosabati haqida xulosa chiqarish imkonini beradi.

II daraja - terminologik (terminologiya). Tadqiqot davomida qadimgi hayotning turli sohalarini aks ettiruvchi atamalar, ijtimoiy-siyosiy xususiyatga ega atamalar (masalan: civitas, respublica, imperator, konsul, Princeps, Patentus, cliens, Triumphus va boshqalar), huquqiy atamalar oʻrganiladi (legislatio, advocatus, causa, judicium va boshqalar), diniy (deus, augur, auspicia, templum, ara, pontifex, vestalis va boshqalar), badiiy (ars, pictor, columna, porticus, arcus, statua, simulacrum va boshqalar) kundalik (toga, tunika, schola, familia, matron, matrimonium va boshqalar), tabiatshunoslik (cella, eritish, yadro, reaksiya, turbulentus, fakt, effekt, kvant va boshqalar) sohaga oid atamalar bilan tanishadi.

III daraja - aforistik (hikmatli soʻzlar bilan tanishish va tahlil qilish). Hikmatli soʻzlar maʼlum bir tarixiy voqelik bilan bogʻliq boʻlib, ularni talqin qilish jarayonida oʻquvchi madaniy hayotga murojaat qiladi, masalan, tabula rasa ("boʻsh varaq") iborasi mum lavhalarga yozish usuli haqidagi hikoyani anglatadi. dues ex machina ("mashinadagi xudo") - yunon teatri, uning tuzilishi va dramatik tamoyili haqida; Divide et impera ("boʻl va zabt et") - Rimning oʻziga qaram davlatga nisbatan imperiya siyosati haqida; veni, vidi, vici ("keldi, koʻrdi, zabt etdi") - Sezar va Potina qiroli Farnaks oʻrtasidagi jangning mashhur epizodi haqida; scio me nihil scire ("Men hech narsani bilmasligimni bilaman") - Sokrat va boshqalar falsafasining asoslari haqida.

Talabalarning intellektual va madaniy rivojlanishi mantiqiy, mavhum, ijodiy fikrlash va pragmatik komponentlari asosida belgilanadi . –Bunda lotin tilidagi matnlar bilan ishlash jarayonida oʻquvchilarga tushuncha va voqelikka asoslangan algoritmnini berish samaralidir. Matn asosida yotgan gʻoya tushuncha sifatida tanlanadi, soʻngra bu gʻoya bilan bogʻliq boʻlgan alohida tushunchalar voqelik sifatida alohida talqin qilinadi. Oʻquvchilarning

tushuncha va reallik bilan ishlash jarayoniga individual va tabaqalashtirilgan o'qitish texnologiyalarini joriy etish va amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Har bir talaba o'z qiziqishiga ko'ra tibbiyot yoki farmakologiyaning bir yoki bir nechta tushunchalarini tanlashi, o'qituvchi tomonidan taklif qilingan asosiy ta'kidlangan tushunchalar, o'rganilgan, tarjima qilingan jummalarni tasniflash uchun o'z variantlari bo'yicha muqobil g'oyalarni taklif qilishi mumkin; darslik, o'quv qo'llanma, lug'at yordamida bir tushunchaga oid bir nechta izohlarni aniqlash, gaplarni o'zbek tiliga tarjima qilish, grammatika va leksikologiya bo'yicha olingan bilimlardan faol foydalanish; tanlangan tushunchalarning o'zbekcha variantini aniqlashtirish; munozara davomida asosiy tushunchalarni muhokama qilish va tahlil qilish; tibbiy tushunchaning rus va ingliz tillarida ifodalanishini tahlil qilish va uni klaster shaklida taqdim etish zarur

Tibbiyot oliy o'quv yurti talabalarining darsdan tashqari mashg'ulotlarda intellektual va madaniy rivojlanishida intellektual o'yin va ma'rifiy loyiha yuqori samara beradi, degan xulosaga keldik. Lotin tilidagi arxaik so'zlar va neologizmlarning assimilyatsiyasi lingvomadaniy paradigma asosida subyekt-obyekt tizimiga ko'ra takomillashtiriladi. Bu tizim quyidagicha amalga oshiriladi: intellektual o'yinlardan foydalanish; "Virtual sayohat" ta'lim loyihasini ishlab chiqish va amalga oshirish; amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazishning texnologik algoritmi. Lotin tili kursida intellektual o'yinlar yordamida "Nutq bo'laklari", "Suhbatni davom ettir", "Rasm ustida ish", "Gap qayerdan kelgan?" kabi intellektual o'yinlar o'tkazildi. Oliy tibbiy ta'lim muassasalarida til darslari. Masalan, "Lotin tili" fanining klinik terminologiya bo'limini o'rganishda "Rasm ustida ishlash" o'yini quyidagicha qo'llanildi: ishtirokchilar ikki guruhga bo'lingan va ularga rasmlar asosida atamalar yozish vazifasi berilgan. Bu jarayonda qadimgi tibbiyotga oid tasvirlardan foydalanilgan. Javob berish jarayonida bir guruh tomonidan boshqa guruhga taklif qilingan so'zlardan foydalanish kerak edi. Bir guruh ichki a'zolarga oid so'zlarni, ikkinchi guruh esa

tashqi a'zolarga oid so'zlarni taqdim etdi. O'yin davomida o'quvchilarning mantiqiy tafakkuri, og'zaki va yozma nutqi rivojlandi.

Xulosa: Tadqiqotlarimiz natijasida biz quyidagi xulosalarga keldik:

1. Lotin tilini o'rganish talabalarning kasbiy malakasini oshirishda muhim o'rin tutadi. Lotin tilidagi so'zlarning shakl va ma'nosini tahlil qilish asosida insoniyat tarixiga oid faktlar asosida talabalar tafakkurini boyitish, tarixiy xotirani shakllantirish mumkin. Sinxron rejimda so'zlarning tuzilishini ham o'rganish talabalarning analitik tafakkurini rivojlantiradi, lingvistik shakllar, assimilyatsiya, arxaik so'z va neologizmlarni chuqur va to'g'ri idrok etish qobiliyatini rivojlantiradi.

2. Lotin tilining madaniy va tibbiy terminologik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, tilshunoslik va mintaqashunoslik materiallarini tuzilishning muhim tarkibiy qismlari sifatida tushuncha va voqelikning birligini hisobga olish kerak. Bunday yondashuvda tushuncha katta material birligi (mavzu, keng tushuncha), voqelik esa uning yanada o'ziga xos va yakkalangan ko'rinishi (aniq tushuncha, so'z) sifatida qaraladi va lotin tilini o'rgatishda esa, o'z navbatida, kontsepsiyani o'z ichiga oladi. Murakkablik darajasi o'quv materiallariga, ularning hajmiga va talabalarning imkoniyatlariga qarab erkin belgilanadi, bu tizimlashtirish va o'zgartirish imkonini beradi.

3. Lotin tilidagi matnlar, atamalar bilan ishlash jarayonini tashkil etishda ularning ma'nosini (lug'atini), ijtimoiy-siyosiy mohiyatini anglash, tibbiyotning turli sohalarini aks ettirish va tibbiy terminologiyani (terminologiyani) o'zlashtirish, ma'lum bir tarixiy voqelik va tibbiyot sohasi (aforistik) algoritmi haqidagi hikmatli so'zlar bilan tanishish kerak.

4. Lotin tilini o'qitishda matn materialini tanlash, mavzularni turkumlashtirish, matnda uchraydigan tushuncha va voqelikni tahlil qilish, hikmatli so'zlarni (aforizmlarni) yod olish; asl matnni o'qish va tarjima qilish; qadimiy va milliy madaniyatni madaniy va lingvistik nuqtai nazardan qiyosiy tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

5. Talabalarni lotin tilini o'rgatish tushunchalari va realliklari bilan qiziqiring.

Bularning barchasi tibbiyot oliy o'quv yurtlarida lotin tilini o'qitish samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anikina L.P. Tibbiyot oliy o'quv yurtlarida lotin tilini o'qitish metodikasi. Qo'llanma. Minsk, 2022 yil.
2. Belova T.K. Farmatsevtika universitetida lotin tilini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari. Novosibirsk, nashriyot uyi. Fan. 1998 yil.
3. Valiyeva H.B. Tibbiyot oliy o'quv yurtlarida lotin tilini o'rganish.//QarDU
4. Xo'jaeva L.U. Lotin tili. – Toshkent: O'ME Davlat ilmiy nashriyoti, 2005.
5. O'zbek tilining izohli lug'ati. – Toshkent: O'ME Davlat ilmiy nashriyoti, 2006-2008. 1-5 jildlar.
6. Болтаева, К. Ш., Абдураззакова, Х. М., & Дусмуратова, Ф. М. (2017). ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ-ЗАЛОГ УСПЕХА В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ. *Бюллетень Северного государственного медицинского университета*, 1(1), 69-71.
7. Samadov, B. S., Jalilova, F. S., & Jalilov, F. S. (2022). Analysis of the components of the collection of medicinal plant raw materials of indian pomegranate. *Редакційна колегія*, 43.
8. Samadov, B. S., Jalilova, F. S., & Jalilov, F. S. (2022). Composition and technology of collection of Momordica Charantia L obtained from medicinal plant raw materials. *Scientific progress*, 3(8), 42-48.
9. Avilova, K. X., & Muslimakhon, A. (2022). Risk factors for cardiovascular diseases. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY

JURNALI, 2(1), 268-273.

10. Olimboyeva Dono Abduvaliyevna. (2024). **LOTIN TILISIZ TIBBIYOTGA YO'L YO'Q.** International journal of scientific researchers, 4(02), 615–617.
11. **Мухамедова Матлуба Сатвалдиевна.** (2024). **ВЛИЯНИЕ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА НА ДРУГИЕ ЯЗЫКИ. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM,** 4(02), 352–358
12. Olimboyeva Dono Abduvaliyevna. (2024). **LATIN'S ROLE AND FUTURE PROSPECTS IN MEDICAL TERMINOLOGY.** American Journal Of Social Sciences *And Humanity Research*, 4(01), 137–149.
13. **Mukhamedova Matlyuba Satvaldievna.** (2024). **Teaching Latin to Medical Students during their Professional Education Based on Competency Approach.** Spanish Journal of Innovation and Integrity, 4(02), 352–358
14. M.Mukhamedova. (2024). **ROLE OF THE LATIN LANGUAGE IN MEDICAL TERMINOLOGY. "FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES",**4(02), 19–25
15. Firuza Nishanbayeva, Adiba Mirzayeva, Jurobek Nurulloyev. (2024). **THE LATEST DEVELOPMENTS IN SYSTEMIC TREATMENT FOR HEPATOCELLULAR CARCINOMA. "INTERNATIONAL BULLETIN OF MEDICAL SCIENCES AND CLINICAL RESEARCH** 4(02), 179–204.